

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כו, תשל"ה

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

פניני לשון משו"ת "שואל ומשיב"

אגב עיוני בשאלות ותשובות "שואל ומשיב" מהרב הגאון יוסף שאול נתנון * לקטתי פניני מליצה, שלפי דעתי יש בהן עניין לבלשנים. המעניין שבדבר הוא, כי גם ה"שואל ומשיב" וגם כמעט כל בעלי ספרי שאלות ותשובות (ואין מספר למנו) לא כתבו את דעותיהם יבש ביבש, אלא חוש לשונם וטוב טעמם הנחו אותם לערבב לחלוחית של מליצה בפלפוליהם. הגני נותן בזה דוגמה מלקט "לשון וסגנון של השאלות ותשובות".

אין כל ספק, כי כמה מהמובאות בשם ה"שואל ומשיב" נמצאות גם בספרים אחרים. אלא שכבר הורונו חכמינו "צבת בצבת עשויה...", וגם חושבני, כי יש הרבה מקוריות סגנונית ב"שואל ומשיב".

רובן של המובאות הן משו"ת "שואל ומשיב" חלק ראשון, ומיעוטן משאר חמשת החלקים, הוצאת "ישיבות הקדושות" ברוקלין, תשי"ד.

בעל "שואל ומשיב", הרב הגאון ר' יוסף שאול נתנון (נאטאנואהן), היה מגדולי הפוסקים והמשיבים במאה שעברה, וכיהן פרצה של לבוב בגאליציה. באדר שנה זו ימלאו מאה שנים לפטירתו (נפטר בכ"ז באדר שני תרל"ה).

— דורך אני בעקבות הקדמונים בכל מקום שלא אוכל לחרוש עד היסוד.

— שעמדה (הקושיה) לפניו כחומה..

— אהיה פסניף לחכמים שקדמוני.

— ואיך דחק עצמו דחק ע"ג דחק.

— שאלתו סתומה כמ"ם ד'סרבה המשרה' (עי' ישע' ט, ו).

- ומי שמע כזאת לומר, אש בנעורת ואינו שורף.
- והרבה נשתייר בקולמוס, ולא נפניתי להאריך.
- נסתר מחמתו גם ראייתו...
- יש לו ג' טעמים... וזה יצא ראשונה..
- בתוך דבריו באחד השיחים (כלומר, באחת משיחותיו).
- דבר זה מביא לידי גיחוך, אך גם בשחוק יכאב לב.
- והנה טרם יהיה כל שיח, אומר יישר כוחו.
- אמרתי ללקט איזה גרגרים בראש אמיר ולחוות דעת.
- ובזה נסתר כל בנינו.
- שהתחיל להתיר אגודת מוטה (תקנת עגונה)
- זה דבר חדש, ועושה חדשות בעל מלחמות.
- כשם שמקבל שכר על הדרשה, כך מקבל שכר על
- הפרישה.. להפריש אישה ארוה מבעלה...
- כבר שמעתי שמעו הטוב, עתה ראיתי אורו פי יהל.
- שתיית מי המעיין (בחמי-קיץ) קשה למעיין (בספרים)...
- יאריך הזמן, ואין הזמן מספיק כעת.
- ומה בצע בפלפול.. ופלפלת למאי חזי?
- קטפתי לי מעט זמן להשיבו בקצרה.
- בנה בניינים (בשאלות) ובנה בניין הורדוס על זה.
- למען כבודו ולמען לימודו אמרתי להשיבו (מיוסד על
- "למען אמתך" בתפילת הושענות)
- הדבר ברור להקל בזה ויעלזו חסידים בכבוד (הייתה
- שאלת טרפות בכבוד מוכה בתולעים)
- על כיוצא בזה נאמר 'יראת' - וחלב יודע אם לעקל אם
- לעקלקלות..

- הוא צעיר לימים, ולא פסל לו עדיין ארבעה טורי (כלומר, אינו בקי עדיין בארבעה טורים).
- נתתי אל לפי ורציתי לחתור אל היבשה.. שלא יקשה וכי
- והנה מדי דברי זכור אזכור מה שראיתי ... בכתבי הקודש...
- זה שם גענועין¹, וכולי עלמא ידעו שיש לה שם אחר.
- מהראוי שלא יחרוך רמייה צידו ויגרש אותה ותינשא למשודך לה..
- צידדתי צדדים להקל מצד ש...
- גזירת הכתוב הוא, דאינו ואמן אף משה ואהרן...
- דבריו הם קילורין לעיניים.
- ואף לפי מה שכתב אכתי לא יעלה ארוכה.
- דלא היה צריך אף להגבהת ידיים (כלומר להתאמץ בדבר).
- אף פי טל ילדות עליו בכיז יהיה חכם לכשירצה.
- והנה מראש צורים נראה הרמב"ם.
- נפתחו לי שערי בינה בדברי הרשב"א.
- המקרה לא יתמיד.
- מקום שבעלי תשובה עומדין (פותבי שו"ת) לא הניחו מקום להתגדר.
- ויעל על במתי אב (ברכה לשואל צעיר שיהיה גדול כאביו, על-פי יש' יד, יג: "בַּמָּתִי עָבֵה").
- בחינם שפך סוללה על דברי הרמב"ם.
- ואם הורה בזה ... וכך הוא דתו - תפתח ארץ ותבלע דתן (חידוד ע"פ תהל' קו, יז).

1. pet name באנגלית.

- אין הזמן ברשותי, כי רשות אחרים עליי.
- אתה תלמיד חכם, שוגג שלך חשוב מזיד.
- הימים האלה (עשרת ימי תשובה) יחשוב האדם עם קונוהו
(ע"פ ויק' כה, ג).
- במחילת כבודו, נפל במהמורת השגיאה, ולא דקדק.
- להודיעך מן הבא מן החדש, והוא בן יומו (חידוש מן
האחרונים).
- אטו (וכי) אם אין עושין סעודה (בברית מילה) אינו יום טוב?
- דברי הראשונים, אשר כל דבריהם שקול בשקל הקודש.
- לא הלך לבך לבנות בניין תוהו על אבני בוהו.